

ERZURUM YOLCULUĞU

ALEKSANDR SERGEYEVİÇ PUŞKİN

VakıfBank Kültür Yayınları: 0126
Edebiyat: 034

ERZURUM YOLCULUĞU
ALEKSANDR SERGEYEVİÇ PUŞKİN

Özgün adı
ПУТЕШЕСТВИЕ В АРЗРУМ ВО ВРЕМЯ ПОХОДА
1829 ГОДА

Türkçesi
Eyüp Karakuş

Kapak Görseli
İvan Kramskoi
(1837-1887)

Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Hande Kayhan

Son Okuma
Dr. Hazal Bozyer

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 - Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2021

ISBN 978-625-7447-37-9

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Aralık 2021

ERZURUM YOLCULUĞU

ALEKSANDR SERGEYEVİÇ
PUŞKİN

TÜRKÇESİ
EYÜP KARAKUŞ

ALEKSANDR SERGEYEVİÇ PUŞKİN

1799 yılında Moskova'da doğmuştur. Puşkin'in annesi İstanbul'da köle pazarından Büyük Petro tarafından satın alınarak Rusya'ya getirilen Etiyopyalı prens Abraham Hannibal'ın torunudur. Babasıysa, soylu bir aile olan Boyar ailesindedir ve Puşkin'in çok iyi bir eğitim almasını sağlar. Henüz çocukken Moskova'dan bir köye taşınırlar ve Puşkin liseyi köyde okur. Puşkin, 11 yaşına geldiğinde Fransız ve Rus edebiyatını iyi bilmektedir ve lise döneminde Lord Byron'ın ölümü hakkında yazdığı şiirle edebiyat çevrelerinde tanınmaya başlar. Moskova'nın sunduğu şehir hayatından sonra köyde, halkla iç içe yaşadığı dönemin, halkçı bakış açısını etkilediği düşünülmektedir. Liseden sonra Dışişleri Bakanlığı'nda bir göreve atanır. Bu dönemde yazdığı şiirlerdeki isyan teması nedeniyle üç yıl Kafkasya ve Moldova'da sürgün hayatı yaşar. *Kafkasya Esiri* ve *Bahçesaray Fiskiyesi* destanları dışında *Mahpus*, *Kara Şal* gibi önemli eserlerini bu dönemde kaleme almıştır. Modern Rus edebiyatının kurucusu olarak anılan Puşkin, halka şiiri sevdirmiş ve halkın edebiyat üzerinden Rus milliyetçiliğini anlamasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. 1836'da St. Petersburg'da bir düelloya katılmak zorunda kalır, yaralanır ve bir yıl sonra vefat eder.

EYÜP KARAKUŞ

1963 Mersin doğumludur. Ankara Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Moskova Puşkin Enstitüsü'nde eğitimini tamamladıktan sonra 1990-2000 yılları arasında Rusya'da çalıştı. Hâlen Mersin Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve çeviri yapmaktadır. Edebiyat ve çeviri dışında fotoğrafı ilgilenmektedir.

İÇİNDEKİLER

“Erzurum Yolculuğu” Üzerine (Yuri Tınyanov)	7
Yazarın Önsözü	27
ERZURUM YOLCULUĞU	
Birinci Bölüm	33
İkinci Bölüm	53
Üçüncü Bölüm	69
Dördüncü Bölüm	79
Beşinci Bölüm	89

“ERZURUM YOLCULUĞU” ÜZERİNE

YURİ TINYANOV¹

1828, Puşkin'in yaşamında zor bir yıldır. Çünkü *Andrey Şenye* şiirlerinin dağıtılması davası (Mart 1828), Metropoliten Serafim'in serfleri tarafından yapılan ve *Gavriliada* şiirinin, onlar üzerinde yozlaştırıcı etkisi olduğu yönündeki şikâyetleri üzerine en yüksek merci tarafından Puşkin için soruşturma açılması (Haziran-Temmuz) ve aynı yılın Ağustos ayında bu soruşturmanın *gizli gazetleme* tabii tutulmasıyla sonuçlanması; yine Ağustos ayında hiçbir şeyin sansürsüz yayınlamaması konusunda yazılı teminat vermek zorunda bırakılması gibi bir sürü tatsız olay yaşanmıştı. Öte yandan *Eski Şeyler*'de, eski dostlarından biri olan ve kendisini bir otokrata dalkavuklukla suçlayan Katenin ile yaşadığı ideolojik kavga yüzünden 1928 yılı, gerçekten acı verici bir yıldır.

Puşkin'in Türklere karşı hareket eden orduya atanma isteğine neredeyse buz gibi bir ret, en yüksek makamdan 20 Nisan günü gelir. Hemen ertesi gün Puşkin'in Paris'te 6-7 ay sürecektir bir tatil isteğinde bulunduğunu görürüz. İki gün sonra buna da ret yanıtı gelir. Puşkin'in Gürcistan'a ya da yabancı herhangi bir ülkeye gitmek gibi bir arzusu olduğunu, 8 Mayıs 1827'de kardeşine yazdığı bir mektuptan öğrenmiş bulunuyoruz. Aynı günlerde Vyazemski'nin de böylesi bir ikilemde kaldığını görür-

---

1. Yuri Nikolayeviç (Nasonoviç) Tinyanov (1894-1942): Rus Sovyet romancı, oyun yazarı, senarist, çevirmen, edebiyat eleştirmeni ve eleştirmen.

rüz: “Ya orduya gireceksin ya da Rusya’dan defolup gideceksin.” 1827-1829 yılları arasında P.A. Vyazemski’nin İvan Turgenyev’e yazdığı mektuplar, *yurtdışına çıkma arzusu* ile doludur.

Puşkin, yetkililerden daha fazla izin istemeden, 5 Mart 1829’da Tiflis’e doğru yola çıkarak 1 Mayıs’ta Gürcistan’a varır. Bu arada, 22 Mart’ta Benkendorf², St. Petersburg genel valisine bu geziyle ilgili bilgi vererek Puşkin’in takip edilmesi emrini verir. Bu, yazarın Kafkasya’da kaldığı süre boyunca yakın takibi kadar Kont Paskeviç’in Puşkin’in aktif olan bir orduya katılmasına izin verdiği gerçeğini de gösteren bir talimattır. Öyle ya, böylece hem gözden düşmüş bir şair rahatlıkla gözetim altında tutulmuş olacak hem de Paskeviç gibi gururlu bir komutanın başarılarına Puşkin gibi bir şair tarafından övgüler düzülecektir.

Bu arada Puşkin’in ya Gürcistan’a gitmek ya da *Rusya’dan defolup gitmek* olan asıl niyetini unutmamak gerekir. Tam bu noktada belki de Vyazemski’nin karısına, 7 Mayıs 1828 tarihinde (yani, Puşkin’in askerî harekât *tiyatrosuna* katılma ve Paris’e seyahat etme izninin reddedilmesinin ardından) yazdığı mektubundaki ifade özel bir önem kazanıyor: “Puşkin Kafkasya’ya ve hatta eğer becerebilirse daha da ötesine gidiyor...” O dönemin jargonunda *tiyatro* sözcüğü her ne kadar *Kafkaslar* anlamına gelse de buradaki “eğer becerebilirse daha da ötesine” ifadesiyle, askerî harekâtın kendisi (Transkafkasya için) kastedilmiş olabilir. Nitekim “daha da ötesine” ifadesi çok geniş bir anlama sahiptir.

Erzurum Yolculuğu’nda (II. Bölüm) yurtdışı düşüncesinin Erzurum gezisiyle nasıl birleştirildiğini gösteren bir pasaj dikkat çekicidir: “İşte bu da Arpaçay!” dedi kılavuz Kazak. ‘Burası bizim sınır!’ Arpaçay da Ararat’tan geri kalır değildi. Tarifi

---

2. Kont Aleksandr H. Benkendorf (1784-1844): Rus devlet adamı, asker, ordu komutanı ve dönemin istihbarat birimi olan 3. Şubenin Başkanı.

mümkün olmayan duygularla atımı sulara sürdüm. Ömrümde hiç yabancı topraklara ayak basmamıştım. Sınır denilince içimde gizemli bir şeyler uyanmıştır hep. Yolculuk etmek çocukluğumdan beri sevdiğim bir hayaldir. Uzun yıllar göçebe bir yaşam sürmüş, güneyden kuzeye, oraya buraya taşınmış durmuştum ama şu engin Rus topraklarının dışına hiç çıkmamıştım. Kutusal ırmağa sevinçle daldım. Güzel atım beni Türk topraklarına çıkardı. İyi de, bu kıyılar da fethedilmişti... Yani hâlâ Rusya'da sayılıyordum.”

Puşkin'in bu izinsiz gezisi, kaçışla ilgili yerine getiremediği düşüncelerinden biridir.

P.A. Vyazemski, 1828-1829 yıllarındaki askerî harekâtlardan hoşnut olmayan kimi grupların görüşlerine sahipti: “Türk Savaşı 1812'de verdiğimiz gibi ulusal bir mücadele³ değildir.” Bu görüş Vyazemski'de çok net bir biçimde kendini göstermektedir. Vyazemski, 18 Mart 1828 tarihinde eşine yazdığı bir mektupta şöyle der: “Hükümetle hiçbir ortak noktamız olamaz. Ne tüm başarıları için şarkılarım var, ne de tüm dertleri için gözyaşlarım. [*Je n'ai plus ni chants pour toutes ses gloires, ni larmes pour tous ses malheurs.*]”

Puşkin'in 1828-1829 askerî harekâtlarına karşı tutumu bir formülle ifade edilseydi şöyle bir durum ortaya çıkardı:

*Can verdi bir anda Rusya'ya
Savaşlarla, emeklerle, umutlarla...⁴*

Öte yandan daha sonra 1828-1829 fetih savaşlarına, işin artık ulusal bir konu olmaktan öte, bir hükümet konusu hâline geldiği yönündeki

3. 1812 yılında Napolyon liderliğindeki Fransız ordularına karşı verilen “kurtuluş” savaşı kastediliyor.

4. Puşkin'in çara övgüler yağdırdığı *Dostlara* (1828) adlı şiirinden.

bakışı hayli karakteristiktir ve bu hâliyle Puşkin'in savaş karşıtlığı kadar onu yönetenlerle de, nasıl yönettikleriyle de uyuşmadığını göstermektedir. Bu anlamda yolculuğunun başlangıcında, Puşkin'in durumdan hoşnut olmayanların başında gelen ve istifaya zorlanan bir adamı, itibarsızlaştırılmış Yermolov'u görmek için mesafeyi uzatıp koca bir çengel çizerek *fazladan iki yüz mil* yol kat etmesi (Bu da o zamanki hareket tarzıyla hiç de alışılmış bir durum değil.) çok önemlidir. Puşkin'in *Erzurum Yolculuğu*'nda yazdığı "...hükümet ve siyaset hakkında tek bir sözcük bile edilmedi." sözleri, Yermolov'la yaptığı konuşmayla çelişiyor. Pogodin'in daha sonraki ifadesine göre Yermolov "Puşkin ile sohbet ettikleri konular hakkında" konuşmayı sürekli olarak reddetmiştir.

Resmî çevrelerin savaşla ilgili olarak Puşkin'den ne gibi doğrudan tepkiler/katkılar beklediklerini ve ne kadar hayal kırıklığına uğradıklarını Bulgarin'in 1830'daki makalesinden⁵ öğrenebiliyoruz:

"Böylece umutlarımız yok oldu. Ruslan ve Ludmila'nın yazarının, şiirin yüce duygularına doymak, yeni izlenimlerle zenginleşmek ve tatlı şarkılarla Rus modern kahramanlarının büyük işlerini gelecek nesillere aktarmak için Kafkasya'ya koştuğunu düşünmüştük. Dünyayı şaşırtan ve Rusya'ya tüm aydın halkların saygısını kazandıran Doğu'daki büyük olayların şairlerimizin dehasını uyandıracığını sanmıştık, ama yanılmışız! Tanınmış lirler sessizliğe gömüldü... Onegin solgun ve zayıf da olsa şiirimizin çölünde yeniden ortaya çıktı... İşin doğrusu bu renksiz resme bakınca kalbim sıkışıyor."

Tüm resmî ve askerî çevre, askerî olaylar karşısında şairin bir ses vermesini bekliyordu. Örneğin, *Kuzey Arısı*'nın resmî savaş mu-

---

5. *Kuzey Arısı*, 22 Mart 1830, No. 35.

habiri İ. Radojitski, Erzurum'un işgalini anlatan yazısını şöyle bitiriyor: “Erzurum hakkında size daha fazla ayrıntıyı eğer zamanım olursa, sonraki mektuplarda bildireceğim. Fakat size şimdilik Erzurum'da bizimle birlikte olan A. S. Puşkin'den yeni, mükemmel bir şeyler bekleyebileceğiniz müjdesini verebilirim.”⁶ Görüldüğü gibi Puşkin'in zaferleri yüceltmesi beklenen şiirleri, gündemin resmi sıralamasında yerini alıyordu.

Bu arada, şairin katıldığı askerî seferlerden çıkardığı eserler sadece “gerçekleşmemiş umutlardan” değil, aynı zamanda doğrudan polemiklerden de bahseder. Bunlara iki örnek *Hafız'dan* ve *Delibaş* şiirleridir. Bizzat şairi tarafından birincisinin altına “5 Haziran 1829 Fırat Kampı”, diğersinin altına ise “7 Eylül 1829” tarihlerinin atıldığı her iki şiir de doğrudan askerî olaylara şiirsel bir tepki olarak bugüne dek eksiksiz bir incelemeye tâbi tutulmamışlardır. Bu arada, her ikisi de askerî güzellemelerden olabildiğince uzak duran şiirlerdir. Ayrıca, bu tür eserlerin karakteristik özelliği sayılabilecek olağan savaşçı çekicilikler yerine, her iki şiir de –karşıt nitelikte– barışa çağrılar içerir. İlk şiir, yaygın düşünce ve beklentinin aksine oryantalist bir tarzdan çok politik ihtiyatlılığa odaklı hayalî bir *Hafız'dan* başlığını taşır:

*Kapılma kötü şöhretlere,
Ey sen yakışıklı delikanlı
Atılma kanlı cenklere!
Karabağ kalabalığı ile*

.....
*Korkarım: ebediyen kaybedeceksin,
Ortasında savaşların
Kıvraklığının mütevazı ürkekliğini,
Mutluluk ve utancın güzelliğini*

6. *Kuzey Arısı*, 22 Ağustos 1829, No. 101.

Şiirin başlığı (*Hafız'dan*) ve ayrıca *Karabağ* adı (*Karabağ kalabalığı*; özgün hâli: *Hıristiyan kalabalığı* biçimindedir.) ona Farsça bir renk katar. Evet doğrudur, şiirin kesin olan ve *Avrupa Postası*'nın eleştirmeni tarafından mükemmel bir şekilde değerlendirilen tarihi, okuru klasik Fars lezzetinin inandırıcılığından bir miktar mahrum etmektedir ancak bu durumun yine de lirik temanın kışkırtıcılığını zayıflattığı, sivri köşelerini törpülediği açıktır. Öte yandan *Delibaş* şiirinde de aynı çağrı yinelenmekte ancak hem Türk tarafının malum durumu ortaya konularak hem de savaşan taraflarla ilgili bir tespitle şöyle bir talepte bulunmaktadır:

Delibaş! Atma kendini lavlara...
Hey, Kazak! Girme kavgaya...

Resmi çevrelerin ve eleştirmenlerin talepleri ile olan anlaşmazlığın temeli, şiirlerdeki konunun kendisindeydi. Çünkü beklenenin aksine, ortaya bir kaside, bir gazel, bir güzelleme yerine özlü şiirsel saflığı ve sonlara doğru ironiye dönüşen dolambaçsız anlatımıyla savaş konulu bir sahne çıkmıştı:

Dörtnala daldılar cenge, aynı çığlıklarla:
-Şuna bak! Ne biçim olmuş!
Delibaş mızrağın ucunda
Kazaksa kafası kopmuş!

Burada şiirsel gözlemcinin tarafsızlığı, çok açık bir biçimde şairin hicivli *umarsızlığına* dönüşüyor.

Bunlar askerî olaylara doğrudan tepkilerdir. Barışın sağlanmasının hemen ardından Puşkin, *Oleg'in Kalkanı*'nı yazar. Bu şiirinde Puşkin'in eylemlerindeki kararsızlığı yüzünden Dibiç'e yönelttiği sitem, klasik aşılmaz tarzın hicvi içinde yer alır? (Bu hiciv türünü klasik ve aynı zamanda kişisel hicvi olan *Lucullus'un İyileşmesine* örneğiyle de karşılaştırmak mümkündür.)